

V zbirki *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, izdaja jo Inštitut za zgodovino Cerkve, je izšla obsežna raziskava o ljubljanskem knezoškofu dr. Janezu Zlatoustu Pogačarju. Pogačar je veljal za liberalnega oziroma slogaškega škofa, ki je bolj ali manj uspešno brzdal angažiranje mlajših duhovnikov v javnem življenju. Njegova smrt je zato pomenila velik prelom v takratnem oblikovanju slovenske politike.

Dr. Janez Zlatoust Pogačar

Knezoškof Pogačar

Ljubljanski knezoškof Pogačar (1811—1884) se je z vidnimi črkami zapisal v slovensko zgodovino, tako cerkveno kot narodno in kulturno, vendar je zaradi nekaterih okoliščin ostajal v ozadju in tako ga tudi zgodovinarji ni upoštevalo. Dr. Matjaž Ambrožič je zdaj s svojo obsežno in temeljito študijo zapolnil to vrzel in Pogačarja postavil spet na vidnejše mesto v naši zgodovini.

Pogačar je dobrih dvaindvajset let (1837—1859) preživel v senci znanega knezoškofa Alojzija Wolfa kot njegov najpomembnejši sodelavec. Velika dela in uspehi tedanjega časa se navadno prisujejo Wolfu in celo ime nosijo po njem, v resnici pa je bil pri marsikaterem gonilna sila in izvajalec Pogačar. Med bolj znanimi sta zavod Alojzijevešče, kjer so se vzgajali novi duhovniki, in uvod v Wolfovo *Sveto pismo*, ki sta nedvomno Pogačarjevo delo.

V času knezoškofa Jerneja Vidmarja (1860—1875) je močno vplival na kranjsko cerkveno politiko, posebej ob sprejemanju nove liberalne zakonodaje, ko se je zavzemal za vpliv duhovščine v šoli in narodni politiki. Upal se je postaviti za slovenske interese v šolstvu in politiki.

Prizadeval si je za vzpostavitev slovenske šole s poučevanjem nemščine. Vseskozi je bil narodnjak in se je v različnih službah zavzemal za pravice svojega naroda. V tem kontekstu je treba razumeti tudi njegovo prizadevanje sodelovanje pri ustanavljanju Slovenske matice.

Pogačar je v revolucionarnem letu 1848 ustanovil tednik *Slovenski cerkveni časopis* (od 1849 *Zgodnja Danica*), že v prvem letu svojega škofovanja 1875 pa *Laibacher Diözesanblatt*, škofijski list, ki je duhovščini pomagal pri pastoralnih usmeritvah, jo seznanjal z novostmi v Cerkvi pa tudi z državnimi in deželnimi zakoni. S pojavom škofijskega lista je povezana še ena pomembna Pogačarjeva zasluga: bil je prvi pobudnik organiziranega cerkvenega zgodovinarstva. Spodbujal je duhovnike, da so začeli zbirati gradivo in objavljati zgodovinske vire, in jim za objavljanje zgodovinskih člankov dal na razpolago kar škofijski list. Načrtoval je projekt zgodovine škofije, za kar naj bi bile izhodišče študije o posameznih župni-

jah. Od leta 1888 je imel škofijski list svojo prilogo *Zgodovinski zbornik*, ki je bil namenjen znanstvenemu objavljanju zgodovinskih virov. Pogačar ima glavno zaslugo tudi za graditev cerkve Srca Jezusovega na Taboru v Ljubljani.

Liberalni škof

Dejavnost škofa Pogačarja je seveda segla še na druga področja. Pod njegovim vodstvom so se v Alojzijevešću vzgajali ne le bodoči duhovniki, ampak tudi številni

svetni izobraženci in kulturniki. Znal je prisluhniti novim socialnim razmeram, ki so se v deželi porajale vzporedno z industrializacijo. Na političnem področju si je veliko prizadeval, da bi se vsaj v tistih zadevah, ki so za narod življenjskega pomena, med posameznimi smermi kljub različnim nazorom ohranila sloga. Zadnje obdobje njegovega življenja so namreč zaznamovali politični in narodni boji. Položaj na Slovenskem se je zaostрил zaradi prevladujočega nemškega nacionalizma. Čedaje ostrejši so postajali tudi notranji spopadi med Slovenci samimi. Iz njih sta nastala dva tabora: staroslovenci in mladoslovenci.

Pogačar si je prizadeval za umirjanje političnih strasti. Bil je nosilec slogaške politike, ki se časovno

ujema z njegovim škofovanjem. V knjigi je podrobno prikazan njegov nastop proti duhovniku Karlu Klunu, uredniku *Slovenca*, ki se je zelo angažiral v javnih zadevah. Škof Pogačar je poskušal Kluna umiriti tako, da ga je prestavil v obrobno župnijo, vendar se je Klun temu uprl. Na koncu je "zmagal" Klun, poražen pa je bil Pogačar. Njegov naslednik Jakob Missia (škof 1884—1898, potem goriški nadškof in kardinal 1898—1902) mu ni sledil. Spravni ton je zamenjal z bojevitejšim. Tudi sicer je Pogačarjevo delo začel namensko prezirati in je na ta način zaslo v zgodovinsko pozabo.

Pogačarjeva smrt leta 1884 je pomenila svojevrstni prelom v slovenski zgodovini 19. stoletja. Relativni mir, ki ga je vzdrževal, je zamenjal bojevitejši nastop Antona Mahničarja, kar je pomenilo – podobno kot v sosednjih deželah – oblikovanje političnih taborov, na koncu pa v 90. letih 19. stoletja še političnih strank. Dr. Matjaž Ambrožič je raziskavo naredil na podlagi vsega razpoložljivega zgodovinskega gradiva, tako da gre za temeljito delo, ki se odlikuje po zelo berljivem slogu.

I. Ž.

